

Історія великих страждань

нацистські табори для радянських військовополонених
у м. Славуті на Хмельниччині

дослідження, документи, свідчення

УДК 94(477.43-21Сла):343.819.5]"1941/1945"

ББК 63.3(4Укр43ме)622

I-90

Історія великих страждань. Нацистські табори для радянських військовополонених у м. Славути на Хмельниччині: дослідж., док., свідчення / Ін-т історії України НАН України, Мемор. комплекс «Нац. музей історії ВВВ 1941 – 1945 років». – К., 2011. – 348 с.: іл.

ISBN 978-966-97201-0-8

Видання присвячене одній з найбільш складних проблем історії останньої світової війни – долі радянських солдатів та офіцерів у німецькому полоні. На основі наукових досліджень, документів, свідчень очевидців у збірнику розповідається про табори для полонених червоноармійців – шталаг-301 і шталаг-357, які в різний час розташовувалися в місті Славути Кам'янець-Подільської (нині Хмельницької) області. Формально створені для поранених і хворих радянських військових бранців, ці табори ввійшли в історію під об'єднаною назвою «Грослазарет». Задокументовані факти відсутності елементарних умов для лікування поранених, жорстоких знущань з боку табірної адміністрації, голоду, антисанітарії, примусової праці, розстрілів бранців у таборах Славути були використані стороною обвинувачення на Нюрнберзькому процесі.

До складу науково-документального видання ввійшли статті істориків, документи з фондів Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», центральних, обласних і галузевих архівів України та Росії, спогади й свідчення очевидців і колишніх військовополонених, листи від родин загиблих у Славути полонених радянських солдатів і офіцерів, документи про участь в'язнів у підпільній та партизанській боротьбі проти нацистських окупантів.

Для науковців, краєзнавців, пошуковців, а також усіх, кого цікавлять різноманітні аспекти історії Другої світової та Великої Вітчизняної воєн.

Редакційна колегія

В.М. Литвин, В.А. Смолій, І.П. Ковальчук, Л.В. Легасова (керівник проекту),
О.Є. Лисенко (науковий редактор), І.К. Патриляк, М.Ю. Шевченко

Рецензенти

В.Ю. Король, д. і. н., проф., Київський національний університет культури і мистецтв,
В.В. Трофимович, д. і. н., проф., Національний університет «Острозька академія»

Упорядники

В.Г. Берковський, О.П. Білоус, Т.В. Пастушенко, В.І. Смірнова

Комп'ютерний набір

С.В. Нікітіна, Л.М. Петухова

Коректор

Т.В. Губань

Затверджено до друку вченою радою Інституту історії України НАН України, протокол № 9 від 27 жовтня 2011 р., та вченою радою Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», протокол № 5 від 27 вересня 2011 р.

ISBN 978-966-97201-0-8

©Меморіальний комплекс «Національний музей історії
Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»
©Автори статей

**РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ ВИСЛОВЛЮЄ ЩИРУ ВДЯЧНІСТЬ
ЗА ДОПОМОГУ В ПІДГОТОВЦІ ПРОЕКТУ**

**Голові державної архівної служби України
О.П. ГІНЗБУРГ**

керівникам та співробітникам

*Центрального державного архіву вищих органів влади
та управління України*

Центрального державного архіву громадських об'єднань України

Центрального державного архіву зарубіжної україніки

Державного архіву Хмельницької області

*Обласного управління Служби безпеки України
у Хмельницькій області*

Славу́та

Дивися, не мертві ідуть, то живі,
То наші ідуть полонені.
В лахмітті убогім, у ранах, в крові,
Од голоду лица зелені.
Стоять з вузликами жінки, матері,
А горе в очах – безкрає.
Вузлики розв'язала – вже гума вгорі,
Дорога вже ридма – ридає.
Підняв на ходу картоплину одну,
Сікнув конвоїр з автомата.
А мати чекає десь: вернеться син,
Чекає господаря хата.
Як привид жахливий стоять лагери,
Обнесені дротом колючим.
Лиш їх будували німецькі майстри,
По нашій землі ідучи.
Лагер! Катівня велика оця,
Де нас вбивали спроквола,
Злобою він наші озброїв серця –
Ненависті нашої школа!
Замучених скільки там наших лежить
В похмурих темницях Славути.
**НЕ ВОЇН – ХТО ЗМОЖЕ ЦЕ НІМЦЯМ ПРОСТИТЬ,
БУДЬ ПРОКЛЯТ – ХТО ЗМОЖЕ ЗАБУТИ!..**

Гвардії сержант О. ГОНЧАР*

ЗМІСТ

Вступне слово. Валерій Смолій	7
Шляхами болю і пам'яті. Любов Легасова	8

ЧАСТИНА I Наукові дослідження

Олександр Лисенко Військовий полон у період Другої світової війни: деякі теоретичні аспекти	14
Тетяна Пастушенко Статус радянських військовополонених у роки Другої світової війни: на терезах міжнародного, нацистського та радянського права	18
Владислав Берковський Нацистські табори для військовополонених у м. Славуті (1941 – 1944 роки)	29
Марина Шевченко Мартиролог «Грослазарету»: музейний та соціоісторичний аспекти дослідження	50
Людмила Рибченко Проблема обліку загиблих радянських військовополонених у системі РСЧА	59
Марина Горин Нацистська каторжна система в таборі для військовополонених № 357 «Грослазарет»	67
Юрій Олійник Формування нацистських адміністративних та карально-репресивних органів на Хмельниччині	70
Валентина Смірнова Матеріали учасників антинацистського руху Опору на Славутчині в 1941 – 1944 роках: з історії формування фондової колекції Меморіального комплексу	74

ЧАСТИНА II

Документи та матеріали

Розділ I.	З історії функціонування нацистських таборів у м. Славуті	86
Розділ II.	З історії організації та розвитку підпільно-партизанського руху на Славутчині	129
Розділ III.	Люди і долі: з фондів Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»:	189
	• Персональні матеріали в'язнів «Грослазарету»	190
	• Персональні матеріали організаторів та керівників підпільно-партизанського руху на Славутчині, учасників табірної підпілля	212
	• Листи родичів померлих в'язнів «Грослазарету»	245
	• Листи державних органів, громадських організацій та установ із країн СНД (у зв'язку з отриманням та публікацією в місцевій пресі списків співвітчизників, померлих у «Грослазареті» в м. Славуті)	272
Розділ IV.	Показчики	281
	• Список використаних архівних фондів	282
	• Перелік документів	283
	• Перелік опрацьованих документів, що не ввійшли до I і II розділів	289
	• Список фотоілюстрацій (вклейка)	290
	• Список радянських військовополонених, в'язнів нацистських таборів у м. Славуті, сповіщення про загибель яких зберігаються в Меморіальному комплексі «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»	292
	• Список в'язнів, про чиї долі стало відомо в результаті пошуково-дослідницької роботи співробітників Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»	324
	• Іменний показчик	332
	• Географічний показчик	342

ЧАСТИНА III

Документи та матеріали на електронному носії

- Реєстр мучеників: список померлих в'язнів «Грослазарету» в м. Славуті (на основі Книг померлих із фондів Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»)
- Документи, що не ввійшли до I та II розділів
- Облікові картки партизанів Кам'янець-Подільського з'єднання ім. Ф.М. Михайлова, колишніх в'язнів «Грослазарету» в м. Славуті. З фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України
- Дані про партизанів Кам'янець-Подільського з'єднання ім. Ф.М. Михайлова, колишніх в'язнів «Грослазарету». З фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України.

Вступне слово

Незважаючи на те, що від початку агресії гітлерівської Німеччини минуло вже сім десятиліть, у пам'яті повоєнних поколінь тогочасні події вкарбувалися болісним переживанням втрат, особистими трагедіями та почуттям гордості за перемогу над сильним ворогом, здобуту надзвичайним напруженням фізичних і моральних сил.

На жаль, пам'ять про війну залишається надміру політизованою, а в останні десятиліття все більше експлуатується як об'єкт політтехнологій.

Ця обставина покладає на історичну науку важливу суспільну місію – відобразити у виражених текстах усі без винятку сторінки війни у всій їхній багатомірності, суперечливості та складності. Однак без розширення й актуалізації джерельної бази це завдання виконати неможливо.

Сучасний стан історіописання Другої світової та Великої Вітчизняної війн позначений виразною еволюцією в бік вивчення гуманітарних аспектів найбільшого в історії людської цивілізації збройного конфлікту.

Ця виразна тенденція знаходить оформлення в освоєнні нових джерельних пластів, у зростаючій популярності соціальної, гендерної, усної історії, воєнної антропології, історії повсякденності. Перенесення людини в епіцентр дослідницького інтересу знаменувало кардинальний поворот у фундаментальній науці від беззаперечного домінування макроісторії до перетворення мікроісторії, реалізації історії «знизу» на суверенний і навіть альтернативний «острів свободи» для тих, кому бракує офіційних документів й усталених історичних схем для нових пізнавальних проєктів.

Легітимація цих векторів наукового пошуку відбувається в руслі актуалізації тих сегментів історичної пам'яті, які пов'язані з доленосними етапами кожної сторінки минулого. Насамперед це стосується воєнної доби, зокрема такого її аспекту, як військовий полон. Законсервована впродовж багатьох повоєнних десятиліть, ця проблема посіла важливе місце в практиці комеморації, а потім і в системних наукових студіях. Однак трапилося так, що не лише в Україні, а й у решті країн пострадянського простору значно інтенсивніше вивчалися питання, пов'язані з перебуванням у полоні військовослужбовців противника, ніж своїх співвітчизників. Подолання цього дисбалансу потребує комплексних, узгоджених зусиль архівістів, музейних працівників, пошуковців, уведення до наукового обігу нових архівних документів, усних свідчень.

Підготовлене видання, без сумніву, стане помітним кроком на шляху ліквідації «білих плям» Другої світової та Великої Вітчизняної війн. Це переконання ґрунтується не тільки на визнанні суспільної вагомості проєкту, а й на констатації того, яка велика робота проведена авторами й упорядниками.

Очевидно, не зайвим буде наголосити, що ця книга є ще одним доказом плідної співпраці науковців Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років» та Інституту історії України НАНУ.

Валерій Смолій,
директор Інституту історії України НАН України,
академік НАН України

Шляхами болю і пам'яті

У калейдоскопі різноманітних фактів і подій, які щоденно висуває життя, змушуючи як суспільство загалом, так і кожного з нас зокрема аналізувати, систематизувати, робити вибір, ми поволі забуваємо про найжахливішу трагедію ХХ століття – Другу світову війну. Живучи в умовах глобальних викликів, коли не те що локальний збройний конфлікт, а навіть одна техногенна катастрофа здатна поставити людство на межу виживання, особливої ваги набуває осмислення передумов катастроф світового масштабу. При цьому вирішальне значення має не схоластично-науковий сенс, а широкий суспільно-політичний контекст тогочасних подій в історичній перспективі.

Однією з найбільш трагічних сторінок Другої світової війни в цілому та її складової – Великої Вітчизняної війни став військовий полон і ставлення учасників збройного протистояння до військовополонених. Звичайно, в історії людства таке явище, як військовий полон, не є чимось унікальним, але риси, яких воно набуло в період 1939 – 1945 років, не йдуть у жодне порівняння з іншими історичними подіями.

Між Німеччиною та Радянським Союзом діяла не Женевська угода про військовополонених, а лише основні положення міжнародного права стосовно поводження з полоненими. Але внаслідок злочинної політики нацистів та позиції радянського керівництва, яке фактично кинуло своїх співгромадян напризволяще, вони не виконувалися, тому військовополонені опинилися поза межами правового поля. У СРСР вважалося, що той, хто потрапив у полон, а не загинув зі зброєю в руках, був зрадником. Навіть формулювання «потрапив у полон» частіше вживалося з дієсловом «здався». Ті, хто вижив у полоні або здійснив утечу, проходили через радянські фільтраційні табори й незрідка потрапляли до ГУЛАГу. Не є точною навіть кількість військовополонених: за підрахунками різних дослідників, розбіжність сягає півмільйона осіб. За далеко не повними даними, упродовж Другої світової війни в полоні опинилося майже 5,7 млн радянських військовослужбовців. З них загинуло понад 3 млн, тобто більше половини.

Уже тільки цього одного факту мало б вистачити для прискіпливої уваги дослідників до проблеми військового полону. Та, на жаль, упродовж тривалого часу ця жахлива сторінка вітчизняної історії перебувала за межами наукових досліджень, на маргінесі суспільного знання. Про долю радянських бійців у німецькому полоні зрідка писали лише очевидці та почасти краєзнавці. Слід визнати, що поодинокі праці мемуарного чи науково-популярного характеру неспроможні відтворити це багатомірне явище у всіх його проявах – юридичних, соціально-економічних, морально-психологічних. Часто автори таких публікацій продукували нові міфи та екстраполювали своє суб'єктивне ставлення до тих чи інших персонажів, подій, явищ на всю складну і багатогранну історію військового полону.

Ситуація суттєво змінилася за останні два десятиліття, коли на базі нових джерельних пластів з'явилася низка наукових розвідок та монографій провідних істориків, присвячених загальним проблемам військового полону та долі військовополонених. Однак і нині малодослідженими залишаються функціонування окремих таборів для утримання радянських військовополонених на окупованих теренах України, страждання бійців і офіцерів у німецькому полоні, долі та життєві перипетії бранців нацистських таборів.

На українських землях окупанти створили майже 200 режимних установ військового полону. Серед них найсумнішою «слави» фабрик смерті набули Сирецький та Дарницький табори в Києві, Володимир-Волинський, Уманський, Хорольський, Львівський та Славутський табори. Однак попри те, що кожен із цих та інших таборів заслуговує на окрему увагу й серйозне наукове дослідження, до сьогодні з цієї тематики так і не було опубліковано жодної наукової праці. Щоправда, винятком є табір для радянських військовополонених рядового та сержантського складу – шталаг-305 поблизу Кіровограда, про який у 2000 році вийшла монографія німецького дослідника Крістіана Мьоллера.

Усвідомлюючи необхідність не лише увічнення пам'яті борців із нацизмом, а й розкриття всіх жахів нацистської неволі, Меморіальним комплексом «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років» та Інститутом історії України НАНУ було заплановане спільне видання про історію та функціонування шталагу-301 та шталагу-357 – таборів для хворих і поранених радянських військовополонених, що ввійшли в історію під об'єднаною назвою «Грослазарет». Цей один із найбільш зловісних гітлерівських таборів у роки війни розташовувався поблизу містечка Славута Кам'янець-Подільської (нині Хмельницької) області.

«Грослазарет» обрано для фундаментального дослідження, підсумком якого є пропонуване видання, зовсім не випадково. Саме він зажив сумної слави однієї з найбільших катівень, за своєю суттю схожою з трагічно відомими Бухенвальдом, Заксенхаузенем чи Аушвіцом–Біркенау.

За рівнем смертності військовополонених та вишуканістю катувань подібного табору в Україні не було. Особливо слід зазначити високий ступінь цинізму його організаторів, адже табір, створений нібито для лікування, не мав для цього ні умов, ні засобів.

Про звірства гітлерівців у таборі «Грослазарет» йшлося на Нюрнберзькому процесі над головними воєнними злочинцями. У доповідях радянських юристів, де нацизм звинувачувався у злочинах проти людства і людяності, як вагомі докази наводилися факти про ситуацію в Славутському таборі.

У процесі дослідження науковцями Меморіального комплексу теми радянських військовополонених табір «Грослазарет» опинився в центрі уваги ще й тому, що музей став володарем унікальних реліквій – трьох Книг обліку померлих в'язнів Славутського табору, які з ризиком для життя вели самі полонені. У них зафіксовано майже 20 тис. записів щодо військовополонених – росіян, українців, казахів, узбеків, чувашів та представників інших національностей. Перший запис датований груднем 1941 року, останній – 22 вересня 1943 року. Науковці Меморіалу встановили зв'язок із колишнім в'язнем «Грослазарету» М. Д. Сусановим, який перебував у таборі від літа 1942 року до листопада 1943 року, а після невдалої втечі був вивезений до Німеччини і звільнений американцями в 1945 році. По війні М. Д. Сусанов учителював на Орловщині. За його спогадами, книги велися у блоці № 2. Спочатку записи здійснював Віталій, прізвище якого, на жаль, залишається невідомим, потім – В. П. Яковлев. Допомогавав їм папером і чорнилом з головної канцелярії табору колишній студент Київського університету Петро Соколенко. Як саме книги було винесено за межі табору – достеменно не відомо. Існує припущення, що їх винесли через підкоп, зроблений полоненими, п'ятнадцятьом з яких удалося втекти 23 листопада 1943 року.

У ході дослідницької роботи над цим виданням серед матеріалів Центрального архіву Міністерства оборони Російської Федерації виявлено цікавий документ – доповідну записку Анастасії Іванівни Процюк, учительки славуцької середньої школи № 2, з якої стало відомо, що дві книги вона отримала від Григорія Петровича Остапенка, колишнього викладача Кіровоградського педінституту, військовополоненого, учасника листопадової втечі, а третя була знайдена нею біля колючого дроту третього блоку. За словами Остапенка, книги вів військовополонений лікар Шахан Гірейович Чамоков, а після того як гітлерівці його розстріляли – сам Остапенко.

Анастасія Процюк передала книги до з'єднання партизанських загонів Кам'янець-Подільської області ім. Ф. М. Михайлова. Документи з відповідними посиланнями представлені в збірнику.

Отже, унікальними є не лише самі книги як історичне джерело, а також і їхній шлях до людей, зокрема до музею. Свого часу вони експонувалися на республіканській виставці «Партизани України в боротьбі проти німецько-фашистських загарбників», що працювала в Києві в 1946 – 1950 роках.

1974 року під час створення Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років їх було передано до його фондів. Нині вони представлені в експозиції Національного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років, науковці якого впродовж майже 40 років здійснювали роботу з ідентифікації та виявлення померлих у «Грослазареті» військовополонених.

Співробітники музею розіслали листи-запити в усі куточки колишнього СРСР, намагаючись зв'язатися з рідними загиблих, які незрідка не знали про долі своїх близьких. Окрім листів приватним особам, списки загиблих, систематизовані за географічним принципом, було надіслано до адміністративних органів усіх областей України, Москви, Санкт-Петербурга, областей та автономних республік Російської Федерації, країн пострадянського простору, оприлюднено у друкованих та електронних ЗМІ, а також до редакції «Книги Пам'яті України». Багаторічна робота дала позитивні результати як у науковому, так і пошуковому аспектах. І хоча пошукова робота не є безпосереднім завданням музею, налагодження зв'язку з рідними тих, хто помер у «Грослазареті», та встановлення трагічних доль пропалих безвісти в цій нацистській катівні співробітники Меморіалу вважали своїм моральним і громадянським обов'язком, важливою гуманітарною складовою музейної місії.

Враховуючи значну кількість міфів, перекручень, інсинуацій довкола славуцького «Грослазарету», до вивчення його історії було залучено провідних вітчизняних фахівців-науковців, виявлено та опрацьовано десятки архівних документів. Зокрема, документальне підґрунтя видання становлять як раніше опубліковані, так і ще не відомі широкому загалу джерела. Дослідники опрацьовували документи з таких вітчизняних архівосховищ, як Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, Центральний державний архів громадських об'єднань України, Державні архіви Вінницької та Хмельницької областей та архів Обласного відділу Управління Служби безпеки України у Хмельницькій області, а також із Центрального архіву Міністерства оборони Російської Федерації. Наразі робота у провідних архівних установах Російської Федерації триває, здійснюються пошуки й в архівах ФРН. До речі, у німецьких архівах зберігаються персональні картки військовополонених, які перебували в таборах на

території Німеччини; померлі поховані на кладовищах, здебільшого в іменних могилах. На жаль, ця суто німецька педантичність не поширюється на табори, розташовані на окупованих гітлерівцями територіях.

Останнім часом науковці Меморіального комплексу співпрацюють із німецьким Об'єднанням «Саксонські меморіали в пам'ять про жертви політичного терору». У результаті з Бундесархіву (м. Фрайбург), де зосереджені джерела з історії Вермахту, що стосуються військового полону, отримано цікавий документ, який свідчить, що лазарет-301 обслуговував шталаг-301, який, у свою чергу, базувався від лютого 1942 року до жовтня 1943 року не лише у Славуті, а й у Ковелі та Шепетівці. Перша згадка про шталаг-301 м. Славуті датована 1 вересня 1942 року. У цей час у ньому перебував 11841 бранець. Загалом у різний час у шталазі-301 утримувалося від 689 до 33888 осіб. Цю довідку з Бундесархіву представлено в збірнику. До нього ввійшли також документи, спогади та свідчення в'язнів шталагу-301 та шталагу-357 із фондів Меморіального комплексу «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років». Крім того, у виданні вперше публікуються уточнені списки військовополонених, які загинули у Славуті впродовж 1941 – 1944 років.

Принагідно слід зауважити, що деякі з архівних документів, розміщені у вказаних далі документальних збірниках, з огляду на їхню часткову публікацію були перевірені та подані в цьому виданні в повному обсязі. Усі інші документи подаються відповідно до публікацій у таких виданнях та збірниках:

Сообщение Чрезвычайной государственной комиссии по установлению и расследованию злодеяний немецко-фашистских захватчиков и их сообщников. Истребление гитлеровцами советских военнопленных в «Гросс-лазарете» Славута Каменец-Подольской области. – М., 1944;

Радянська Україна. – № 151 (7472) від 4 серпня 1944 року;

Нюрнбергский процесс над главными немецкими военными преступниками: Сборник материалов в семи томах / Под общей редакцией Р. А. Руденко. – М., 1958. – Т. 3. Военные преступления и преступления против человечности;

Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні: Збірник документів і матеріалів. – К., 1963;

Ни давности, ни забвения... По материалам Нюрнбергского процесса. – М., 1985. – 400 с.

У процесі підготовки текстів до публікації збережено стиль, лексику, орфографію та пунктуацію оригіналу. Документи подаються мовою оригіналу – російською або українською.

Усі документи мають заголовки, складені та уточнені впорядниками. У заголовках зазначено адресата та автора, порядковий номер документа, його тип, короткий зміст та дату. У тих випадках, коли точну дату документа встановити не вдалося, він датується відповідно до змісту, супровідних матеріалів чи дати надходження до адресата.

Окремі документи друкуються у вигляді витягів та скорочень, що позначено в тексті квадратними дужками [...]. Відсутні фрагменти безпосередньо не стосуються теми та географічних меж видання. Такими ж квадратними дужками позначено і вписані від руки частини тексту та підписи.

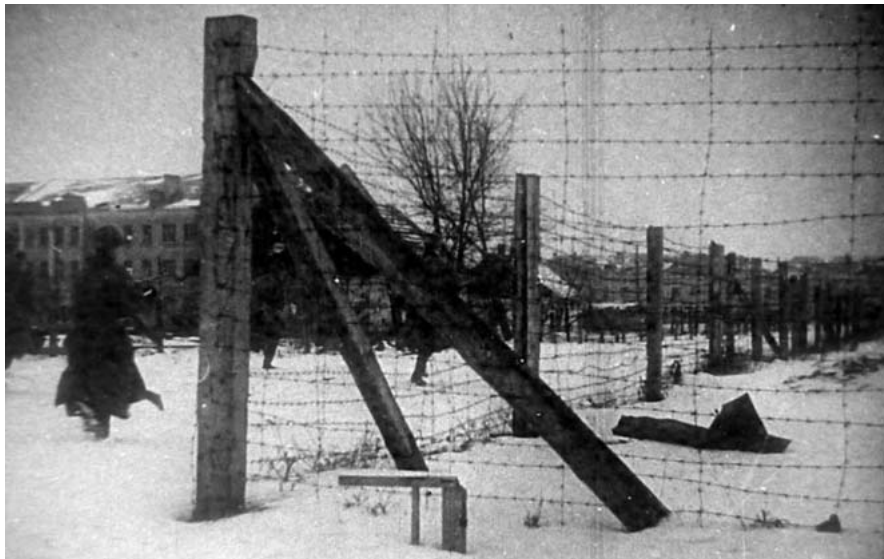
В археографічній легенді до кожного документа зазначено місце зберігання оригіналу (скорочена назва архіву, номер фонду, опису, справи, аркушів), рівень його автентичності (оригінал, завірена копія, копія).

Збірник містить іменний та географічний покажчики, перелік документів і використаних архівних фондів, а також список в'язнів, про чії долі стало відомо завдяки пошуково-дослідницькій роботі науковців Меморіального комплексу.

Списки померлих в'язнів «Грослазарету», зафіксовані у трьох книгах, додаються до видання в електронному варіанті.

Трагічні сторінки історії змушують нас знову і знову повертатися до минулого не лише щоб переосмислити складну й суперечливу вітчизняну історію, а й засвоїти її повчальні уроки.

**Любов Легасова,
заступник генерального директора з наукової роботи
Меморіального комплексу «Національний музей історії
Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років»**

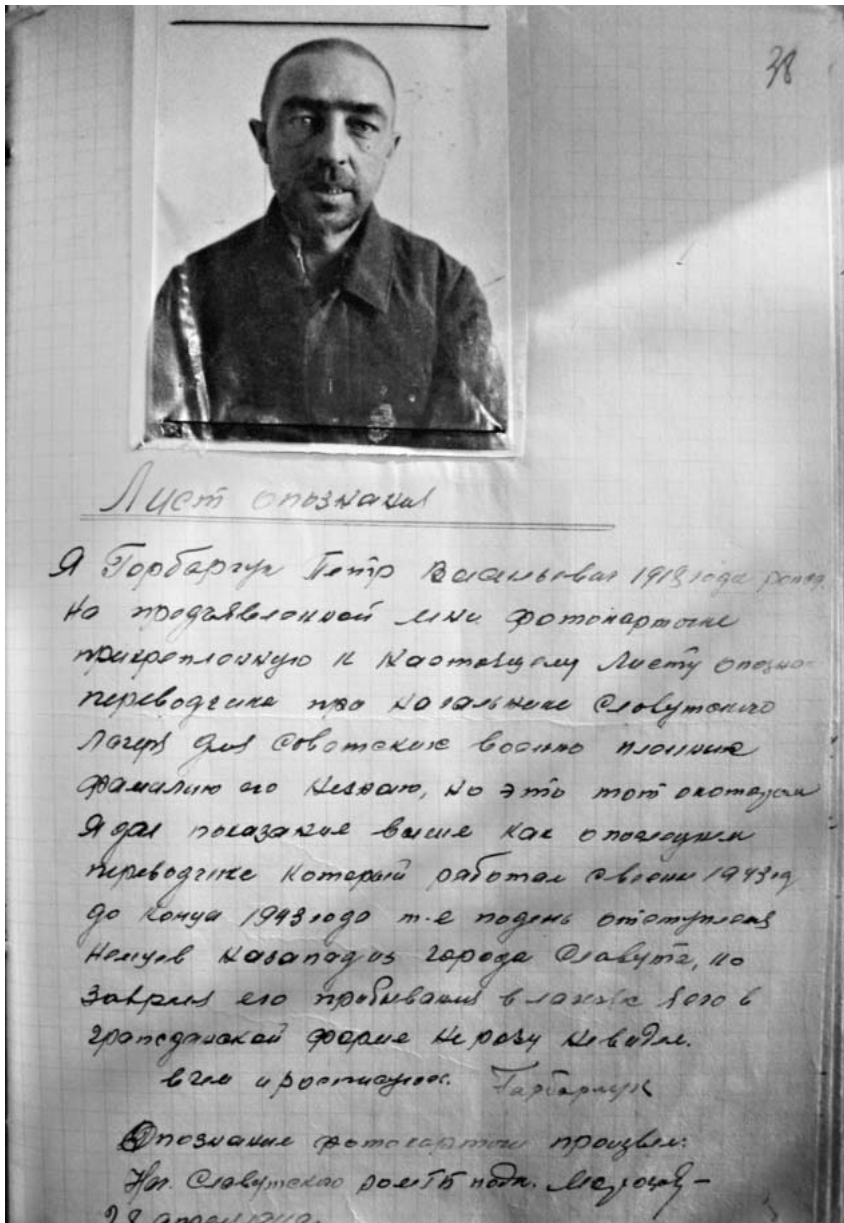
№ 1. У колишньому «Грослазареті». м. Славута. 1944 р.
ДА Хмельницької області.

№ 2. Один із колишніх в'язнів «Грослазарету». м. Славута. 1944 р.
ДА Хмельницької області.

№ 7. Лист упізнання Петра Васильовича Горбарука. Зі справи Йозефа Лоренца Ренера колишнього перекладача «Грослазарету». м. Кам'янець-Подільський. 28 квітня 1949 р. Обласний відділ УСБУ в Хмельницькій області.

секретно 110

П Р И Г О В О Р

Именем Союза Советских Социалистических Республик

30 августа 1949 года.

Военный Трибунал Войск МВД Каменец-Подольской области в пешницком

Каменице Подольского Северного мль

в составе председательствующего: майера милиции Новикова

Членов: сб. сержантов Кашинух и Наземцева

при секретаре сб. лейтенанте Семешове

в участии обвиненных и защитой

Рассмотрел в 30 открытом судебном заседании дело по обвинению

Ренера Йозефа Лоренца, 1909 года рождения,
уроженца г.р. Вена, Австрии, по национальнос-
ти австрийца, подданного Австрии, со средним
образованием, бывшего воеводу австрийского пеш-
ной армии в звании "Зондзюржер 1", численного
в составе 359 пешной пехотной дивизии в мае
1945 года на территории Чехословакии, совер-
шившего преступление, предусмотренного
ст. 54-671 Укр УССР.

Убийство вил!

Ренер противая в городе Вена, мташ 1942г.
Был мобилизован в пешную армию и начал
мш в околу переворотов по оккупации
чехосл., Ренер принадлежи воеводе "Зондзюржер
1" и командовал див. урочотдешим участком

3-11 1931

№ 8. Вирок суду щодо справи Йозефа Лоренца Ренера, колишнього перекладача «Грослазарту». м. Кам'янець-Подільський. 30 серпня 1949 р. Обласний відділ УСБУ в Хмельницькій області.

Володимир Іванович Айдинов

Капітан-інтендант В.І. Айдинов.
1940 р.

1912 р.н. Росіянин. Інтендант 3-го рангу. Воював на південно-західному напрямі. Оточенець. Від листопада 1941 р. – активний учасник антифашистського підпілля на Вінниччині. В'язень тюрми у Вінниці, табору військовополонених у Шепетівці (Хмельниччина). Від жовтня 1942 р. – у «Грослазареті». Активний учасник табірної підпілля. Один з організаторів масової втечі в'язнів 7.01.1944 р. Командир взводу Кам'янець-Подільського партизанського з'єднання ім. Ф.М. Михайлова. По війні працював на Краснодарському заводі електровимірювальних приладів.

№ 44 Лист-спогад В.І. Айдинова до письменника й пошуковця С.С. Смирнова

